

СУЧАСНИЙ СТАН, ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА ТА РИБНИЦТВА

УДК 639.3(477)

СТАН РИБНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Ю. А. ГЛЄБОВА, кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри гідробіології та іхтіології

О. В. ШКАРУПА, старший викладач кафедри гідробіології та іхтіології
*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

E-mail: ya_glebova@ukr.net

Анотація. Показано дані щодо сучасного стану рибної галузі України за її структурою, добуванням водних біоресурсів, реформуванням, фінансуванням та інвестиціями.

На продовольчому ринку важливе місце займає рибна продукція зі значним вмістом білка для потреб населення. Рибне господарство направляє свою роботу на створення певних умов для збільшення обсягів нарощування товарної риби та інших біоресурсів. Однак, нестабільність економічної ситуації тривалий час негативно впливала на розвиток рибної галузі. Сучасні умови вимагають зміни підходів до організації та діяльності рибоводних формувань.

Тому визначилася необхідність їх реформування, внесення нормативно-правових актів, залучення інвестицій в водне господарство, збільшення коштів державного бюджету, проведення наукових досліджень, використання міжнародного досвіду.

Для нарощування потужності рибної галузі відбувається її реформування в напрямку змін її структури, збільшення фінансування, впровадження інвестування іншими країнами і використання їх досвіду.

Протягом 2016 року за результатами реформування визначилася тенденція збільшення видобутку водних біоресурсів, зокрема в порівнянні з 2015 роком вона зросла на 1,5%.

Перспективним напрямком у розвитку рибної галузі є програмування, поліпшення і посилення інформації про стан водних об'єктів, використання міжнародного досвіду, збільшення інвестицій та нарощування матеріально-технічного забезпечення.

Ключові слова: *рибна галузь, водні біоресурси, реформування, структура рибної галузі, вилов, фінансування, міжнародний досвід*

Актуальність досліджень полягає в необхідності визначення стану рибної галузі, її територіальних й адміністративних органів, залучення

інвестицій в аквакультуру, збільшення коштів державного бюджету, проведення наукових досліджень, використання міжнародного досвіду.

Мета дослідження – дослідити стан рибної галузі в Україні за її структурою, показниками вилову водних біоресурсів, фінансуванням, участю у міжнародній діяльності.

Матеріал і методи дослідження. Дослідним матеріалом у роботі були нормативно-правові акти, наукові, статистичні та звітні дані в рибній галузі України. За дослідження використано методи моніторингу та ретроспективного аналізу останніх досліджень та публікацій.

Результати досліджень та їх обговорення. На продовольчому ринку важливе місце займає рибна продукція зі значним вмістом білка для потреб населення. Рибне господарство спрямовує свою роботу на створення належних умов для збільшення обсягів вирощування товарної риби та інших біоресурсів. Однак нестабільність економічної ситуації тривалий час негативно впливала на розвиток рибної галузі.

Сучасні соціально-економічні умови вимагають зміни підходів до організації діяльності рибницьких формувань, що відзначаються істотними технологічними, економічними, організаційними, нормативно-правовими особливостями, які необхідно враховувати в господарських процесах. Невід'ємною складовою їх механізму є економічні фактори [1-7].

Галузь рибництва різнобічна і досить поширена. Зокрема, за режимами рибогосподарської експлуатації водойм, розробленими науковими організаціями, із метою підвищення їх рибопродуктивності в Україні на водних об'єктах діє 656 спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ) на загальній площі 150,4 тис. га. У 2016 році зариблення в режимі СТРГ здійснювало 205 суб'єктів господарювання, якими було вселено 29,7 млн. екземплярів молоді риб.

У 2017 році завдяки тому, що Державним бюджетом України на 2017 рік передбачено видатки за бюджетною програмою 2804070 «Селекція у рибному господарстві та відтворення водних біоресурсів у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні» в обсязі 40,0 млн., грн. буде можливим відновити виконання заходів у селекційно-племінній роботі.

Селекція в рибництві – це, в першу чергу, підвищення якості об'єктів аквакультури, створення національного генетичного фонду рибоводних об'єктів, що якнайкраще підходять до вирощування у природних умовах України. Домінуюча тенденція в розвитку світового рибного господарства – саме розвиток аквакультури, яка, в свою чергу, не може розвиватись без успішної селекції.

За даними державної атестації в Державному племінному реєстрі, на території України атестовано 100 племрепродукторів, 20 племзаводів, три селекційних центри, одне підприємство (лабораторія) генетичного контролю.

До сфери управління Держрибагентства входять чотири державних рибовідтворювальних комплекси, якими у 2016 році забезпечено вселення молоді цінних видів риб у кількості 10,87 млн. екз, що становить 110 % від річного державного плану зариблення. Основними об'єктами

відтворення є короп, рослиноїдні види (білий товстолобик, строкатий товстолобик), білий амур, осетрові види (стерлядь, російський осетер), форель, щука, судак та сом.

Крім того, за участю територіальних органів рибоохорони проводиться вселення гідробіоресурсів користувачами, що здійснюють спеціальне використання риби та інших водних біоресурсів в рахунок плати за використання природних ресурсів, громадськими організаціями. За рахунок компенсаційних коштів і благодійних внесків вселено 1,4 млн. екз. молоді риб.

Нині в Україні близько 130 суб'єктів господарювання займаються виробництвом товарно-харчової рибної продукції. Обсяг виробництва товарно-харчової рибної продукції за 2016 рік склав 61,7 тис. т, що більше на 1,4 % порівняно з 2015 роком.

Основна частка у структурі випуску товарно-харчової рибної продукції припадає на виробництво рибних консервів 51,4 % (31,7 тис. т) та риби мороженої і рибного філе 19,7 % (12,1 тис. т). За 2016 рік спостерігається збільшення виробництва ікри або її замінників на 38 %, мороженої риби – на 26,3 %, рибного філе в'яленого або солоного – на 17% та рибного філе копченого – на 7,5 %.

За даними митних органів, у 2016 році Україна експортувала 8,2 тис. тонн риби, рибопродукції та інших водних біоресурсів на загальну суму 21,8 млн. дол. США, що на 31 % більше проти періоду 2015 року.

Спостерігається збільшення експорту на 420 тонн ракоподібних, 385 тонн мороженої риби та 238 тонн мороженого філе. Протягом 2016 року Україна найбільше експортувала риби, рибопродукції та інших водних біоресурсів до таких країн, як Ірак, Німеччина, Молдова, Білорусь та Данія.

Імпорт риби, рибопродукції і інших водних біоресурсів в Україну за 2016 рік склав 295,4 тис. т на загальну суму 460,0 млн. дол. США, що майже на 30 % більше порівняно з періодом 2015 року. Найбільше постачання риби та рибопродукції в Україну здійснено з Норвегії, Ісландії, Естонії, Канади та США. Здебільшого імпортується морожена риба або її філе (код УКТЗЕД 3030 та 3040), що складає більше 85 % всього імпорту риби, рибопродукції та інших водних біоресурсів, яка значною мірою йде на переробку.

До сфери управління Держрибагентства належить 48 державних підприємств, із них 15 – підприємства аквакультури та промислового рибальства, 7 – рибні порти та адміністрації портів, 6 – науково-дослідні та проектні інститути, 8 – бюджетних установ, 3 – навчальні заклади, 9 – у стані припинення діяльності (банкрутство, ліквідація).

Із зазначеної кількості державних підприємств 13 включено до постанови Кабінету Міністрів України № 271 «Про проведення прозорої та конкурентної приватизації». Із них три підприємства запропоновано виключити із переліку на приватизацію: «Укррибпроект», «Дністровський риборозплідник» і «Поділля».

На території АР Крим залишається 6 державних підприємств. Перереєстровані з Криму на материкову частину також 6 державних підприємств, діяльність більшості яких не можлива через відсутність майна, яке залишилося в Криму, зокрема, ДП «Керченський морський рибний порт», ДП «Севастопольський морський рибний порт», Служба капітана морського рибного порту. Перереєстрований в м. Бердянськ, але не веде господарської діяльності Керченський Південний науково-дослідний інститут морського господарства, найбагатший за бібліотечними фондами з морських досліджень, які залишилися в Криму.

Із працюючих державних підприємств займаються аквакультурою або товарним рибництвом тільки два – Іркліївський риборозплідник та об'єднання «Погребищерибгосп», де розмір державної частки складає 65,5 %. Окремі підприємства займаються товарним рибництвом або частково, або в основному промисловим рибальством. Для цілей аквакультури використовуються на договірних засадах також гідротехнічні споруди державного підприємства «Укрриба», які розташовані в усіх регіонах України на площі більше 40 тис. гектарів.

Для здійснення промислового рибальства передано у бербоут-чартер судна ДП «Сервіс», ДРК «Fishing Company S.A.», які працюють у зонах інших держав світу та ДП «Рибогосподарський експедиційний центр», що працює в Азовському морі.

До сфери управління Міністерства освіти та науки України передано Херсонське морське морехідне училище рибної промисловості.

Серед ліквідаційних підприємств через процедуру банкрутства минулого року продано на аукціоні майно Дніпродзержинського нерестово-виросного рибного господарства. Ще п'ять державних підприємств припиняють діяльність шляхом приєднання або ліквідації, серед них Виконавче бюро, Центр атестації та сертифікації, радіостанція «Південриба», Держфлотінспекція.

За звітними даними у 2016 році загальний вилов риби та інших водних біоресурсів підприємствами рибної галузі склав близько 90 тис. т, що на 1,5 % більше порівняно з 2015 роком (88,5 тис. т). У водоймах України вилов риби та інших водних біоресурсів склав 82,5 тис. т, що на 13,5 % більше порівняно з 2015 роком (72,7 тис. т), із них в Азово-Чорноморському басейні вилучено 40,8 тис. т, що більше порівняно з 2015 роком на 19,5 % (34,2 тис. т); найбільше було вилучено бичка (20,8 тис. тонн), тюльки (12,7 тис. тонн), хамси (2,2 тис. тонн) та шпроту (1,7 тис. тонн). Більш ніж у два рази збільшено вилов пелінгаса, оселедців, хамси, рапанів та креветки. У внутрішніх водоймах було вилучено 41,6 тис. т риби, що більше на 8,3 % порівняно з 2015 роком (38,5 тис. т), у тому числі обсяг вирощеної товарної риби в умовах аквакультури склав 24,4 тис. т. Збільшено обсяги вилову судака на 70,0 %, карася – на 63,4 %, плоскирки – на 32,0 %, плітки – на 22,7 %, ляща – на 19,9 %.

Через несприятливі погодні умови в Антарктиці Україна передчасно припинила свій промисел у відкритій частині Світового океану

антарктичного криля; усього було виловлено 7,3 тис. тонн, що менше проти минулого року (13,4 тис. тонн) на 45 % .

У 2016 році було використано асигнувань на суму 116710,4 тис. грн, із них на оплату праці та нарахування – 91911,3 тис. грн, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 2992,1 тис. грн. Порівняно з 2015 роком асигнування у 2016 році було збільшено на заробітну плату в 1,3 рази, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – у 1,1 рази та на інші видатки – у 3,5 рази.

Для забезпечення реформування рибної галузі України шляхом підвищення матеріально-технічного забезпечення територіальних органів Держрибагентства було додатково виділено 15000,0 тис. грн, за рахунок яких придбано 28 човнів, 13 автомобілів, 2 тепловізори, 9 ехолотів-картплоттерів, 10 морських радіостанцій та 19 комп'ютерів.

За бюджетною програмою 2804010 «Керівництво та управління у сфері рибного господарства» на 2017 рік затверджено видатки в сумі 277 923,6 тис. грн, що у 2,4 рази більше порівняно з 2016 роком.

За бюджетною програмою 2804020 «Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства» на 2017 рік затверджено видатки в сумі 52 763,0 тис. грн, що в 1,4 рази більше порівняно з 2016 роком.

За бюджетною програмою 2804030 «Прикладні науково-технічні розробки, виконання робіт за державними замовленнями у сфері рибного господарства» на 2017 рік передбачено видатки в сумі 870,1 тис. грн, що в 1,2 рази більше порівняно з минулим роком.

На фінансування проведення досліджень водних біологічних ресурсів із метою визначення обсягів їх можливого вилучення, розроблення рекомендацій з раціонального ведення промислу та охорони екосистем Азовського і Чорного морів, природних внутрішніх водойм та водосховищ, розроблення наукових основ управління рибальством, оптимального використання, збереження і відтворення водних біоресурсів на базі екосистемного підходу у 2016 році було використано 745,3 тис. грн, що в 1,1 рази більше, ніж за 2015 рік. Але це не задовольняє потребу наукових установ галузі у виплаті заробітної плати, оплаті енергоносіїв, придбанні паливно-мастильних матеріалів тощо.

За бюджетною програмою 2804090 «Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства» на 2017 рік у державному бюджеті передбачено 6479,8 тис. грн, що у 1,4 рази більше порівняно з 2016 роком.

Для виконання Україною взятих зобов'язань щодо сплати внесків до бюджетів міжнародних рибогосподарських організацій та участі в міжнародних заходах у 2016 році було використано коштів на суму 4491,2 тис. грн, що в 4,5 рази більше порівняно з 2015 роком. Однак, це не забезпечує в повному обсязі необхідну потребу на участь у заходах з виконання міжнародних зобов'язань України як стороною міжнародних конвенцій та угод.

Реформаторські заходи та інвестування здійснюються на основі посилення моніторингу сучасного стану обсягів використання водних

біоресурсів та контролю за цільовим їх використанням відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 979 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин)». Впровадження цього дасть можливість забезпечити відкритий доступ до інформації про рибогосподарські водні об'єкти та результатів діяльності суб'єктів рибного господарства, у тому числі аквакультури.

Для цього розроблено та встановлено відповідне програмне забезпечення. Держрибагентством двічі були направлені звернення до обласних державних адміністрацій та Держводагентства України із запитом на отримання інформації про водні об'єкти, на яких здійснюється рибальство та/або рибництво. Також направлені запити до юридичних осіб, які входять до сфери управління Держрибагентства про наявні рибогосподарські технологічні водойми, а на нараді спільно зі спеціалістами Держводагентства України було досягнуто домовленість щодо щомісячного надання йому довідки про договори оренди водних об'єктів та паспортів водних об'єктів для внесення відомостей до Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин).

У Верховній Раді в травні 2016 року зареєстрований законопроект № 4570 «Про внесення змін до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Відповідно до такого Закону України підприємці рибної галузі зможуть залучитися підтримкою держави у разі страхування своєї продукції. Страхування здійснюватиметься на випадок завдання збитків біоресурсам – загибелі, вимушеного пошкодження чи захворювання.

13 жовтня 2016 року Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком», яка спрямована на підтримку аграрного сектора, зокрема, окремим напрямом у ній виділено фінансування підприємців аквакультури та рибного господарства. Загалом Угода передбачає можливість залучити 400 млн. євро на 12 років із 4-річним пільговим періодом. Відповідні кошти планується спрямувати на модернізацію рибного господарства й аквакультури в Україні та реалізацію проектів у сфері вирощування зернових і олійних культур.

У 2016-17 рр. міжнародна організація Генеральна комісія з питань рибальства в Середземному морі ФАО (ГКРС ФАО) реалізує в Україні масштабний проект із наукових досліджень та технічної допомоги українській рибній галузі. Відповідну Угоду щодо реалізації в Україні проекту «Технічна допомога для ведення відповідального рибальства і сталої аквакультури» підписано 25.10.2016 в Бухаресті.

Висновки та перспективи. Рибна галузь – різноструктурна і виробляє значну кількість цінної продукції для населення. Протягом 2016 року загальний вилов риби та інших водних біоресурсів підприємствами рибної галузі склав близько 90 тис. т.

Для нарощування потужності рибної галузі здійснюється її реформування у напрямках зміни її структури, збільшення фінансування,

запровадження інвестування іноземними країнами та використання їхнього досвіду.

Протягом 2016 р. за результатами реформування намітилась тенденція на збільшення видобутку водних біоресурсів, зокрема, порівняно з 2015 р. він збільшився на 1,5 %.

Сприятиме розвитку рибної галузі встановлене її програмування, поліпшення й посилення інформації про використання водних об'єктів та міжнародного досвіду.

Перспективним спрямуванням у рибній галузі є подальше її реформування, збільшення інвестицій та нарощування матеріально-технічного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Внутрішньогосподарські організаційно-економічні механізми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств [Текст] / П. Г. Саблук, П. Т. Саблук, М. Й. Малік, Ю. С. Коваленко. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 204 с.

2. Публічний звіт про роботу Державного агентства рибного господарства України у 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://darg.gov.ua/_publichnij_zvit_pro_robotu_0_0_0_3421_1.html.

3. Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. N 1245. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-p>.

4. Муквич, М. Г. Сучасний стан, проблеми та завдання розвитку рибництва в Україні // Рибогосподарська наука України. – 2009. – Вип 1. – С.4-8.

5. Смирнюк, Н. І. Механізм забезпечення прибутковості рибних господарств України / Н. І. Смирнюк, І. В. Буряк, О. В. Ониченко, П. В. Мазур // Рибогосподарська наука України. – К., 2009. – Вип.1. – С.107-115.

6. Рибне господарство України: Статистичний збірник /Державний комітет статистики України. – К., 2006.

7. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26 січня 2016 року № 17 «Про затвердження нормативно-правових актів, необхідних для здійснення спеціального використання водних біоресурсів». [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-16>.

References

1. Sabluk, P. G., Sabluk, P. T., Malik, M. Y., Kovalenko, Y. S. (2003). Vnutrishnohospodarski orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy zabezpechennia prybutkovosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Intra-economic organizational and economic mechanisms for ensuring the profitability of agricultural enterprises] Kyiv, Ukraine: IAE UAAS, 204.

2. Publichnyi zvit pro robotu Derzhavnoho ahenstva rybnoho hospodarstva Ukrainy u 2016 r. [Public report on the work of the State Agency of Fisheries of Ukraine in 2016]. Available at: http://darg.gov.ua/_publichnij_zvit_pro_robotu_0_0_0_3421_1.html.

3. Derzhavna tsilova ekonomichna prohrama rozvytku rybnoho hospodarstva na 2012-2016 roky. [State Target Economic Program of Fisheries Development for

2012-2016.] Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 23, 2011 N 1245. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-p>.

4. Mukvych, M. H. (2009). Suchasnyi stan, problemy ta zavdannia rozvytku rybnystva v Ukraini [Current state, problems and objectives of fish culture development in Ukraine]. Fishery science of Ukraine, 1, 4-8.

5. Smyrniuk, N. I., Buriak, I. V., Onychenko, O. V., Mazur, P. V. (2009). Mekhanizm zabezpechennia prybutkovosti rybnykh hospodarstv Ukrainy. [Mechanism of profitability of fish farms of Ukraine]. Fishery science of Ukraine, 1, 107-115.

6. Rybne hospodarstvo Ukrainy: Statystychnyi zbirnyk [Fisheries of Ukraine: Statistical Collection]. (2006). Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [State Statistics Committee of Ukraine]. Kyiv, Ukraine.

7. Nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 26 sichnia 2016 roku № 17 «Pro zatverdzhennia normatyvno-pravovykh aktiv, neobkhidnykh dlia zdiisnennia spetsialnoho vykorystannia vodnykh bioresursiv». [Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine of January 26, 2016, No. 17 "On Approval of Regulatory Acts required for the Special Use of Water Bioresources"]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-16>.

СОСТОЯНИЕ РЫБНОЙ ОТРАСЛИ В УКРАИНЕ В НАЧАЛЕ ЕЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ

Ю. А. Глебова, О. В. Шкарупа

***Аннотация.** Представлены данные о современном состоянии рыбной отрасли Украины касательно ее структуры, добычи водных биоресурсов, реформирования, финансирования и инвестирования.*

На продовольственном рынке важное место занимает рыбная продукция со значительным содержанием белка для нужд населения. Рыбное хозяйство направляет свою работу на создание определенных условий для увеличения объемов наращивания товарной рыбы и других биоресурсов. Однако нестабильность экономической ситуации длительное время отрицательно влияла на развитие рыбной отрасли. Современные условия требуют изменения подходов к организации и деятельности рыбоводных формирований.

Поэтому определилась необходимость их реформирования, внесения нормативно-правовых актов, привлечения инвестиций в аквакультуру, увеличения средств государственного бюджета, проведения научных исследований, использования международного опыта.

Для наращивания мощности рыбной отрасли совершается ее реформирование в направлении изменений ее структуры, увеличения финансирования, внедрения инвестирования другими странами и использования их опыта.

На протяжении 2016 года по результатам реформирования определилась тенденция увеличения добычи водных биоресурсов, в частности в сравнении с 2015 годом она выросла на 1,5 %.

Перспективным направлением в развитии рыбной отрасли является программирование, улучшение и усиление информации о состоянии водных объектов, использование международного опыта, увеличение инвестиций и наращивание материально-технического обеспечения.

Ключевые слова: *рыбная отрасль, водные биоресурсы, реформирование, структура рыбной отрасли, финансирование, международный опыт*

STATE OF FISH INDUSTRY IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF HER REFORMATION

J. A. Glebova, O. V. Shkarupa

Abstract. *Data are shown about the modern state in fish industry of Ukraine after her structure, booty of water bio resources, reformation, financing that by investments. At the food market an important place is occupied by fish products with considerable maintenance of albumen for the needs of population. Fish industry sends the work to creation of certain terms for the increase of volumes of increase of commodity fish and other biological resources. However, instability of economic situation long time negatively influenced on development of fish industry. Modern terms require the change of going near organization and activity of the fish-breeder forming. The necessity of their reformation, bringing of normatively-legal acts, bringing in of investments in fish industry of increase of facilities of the state budget, realization of scientific researches, use of international experience was therefore determined.*

During 2016 as a result of reformation a tendency was determined on the increase of booty of water living resources, in particular by comparison to 2015 she grew on 1,5 %. Perspective direction in development of fish industry there is programming, improvement and strengthening of state information water objects, use of international experience, increase of investments and increase of logistical support.

Keywords: *fish industry, water living resources, reformation, structure of fish industry, financing, international experience*